Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om Rätten till en hälsosam miljö i Europeiska unionen, särskilt mot bakgrund av kriget i Ukraina

(yttrande på eget initiativ)

(2023/C 228/02)

Föredragande: **Ozlem YILDIRIM**

Beslut av EESK:s plenarförsamling	27.10.2022
Rättslig grund	Artikel 52.2 i arbetsordningen
	Yttrande på eget initiativ
Ansvarig sektion	Jordbruk, landsbygdsutveckling och miljö
Antagande av sektionen	13.4.2023
Antagande vid plenarsessionen	27.4.2023
Plenarsession nr	578
Resultat av omröstningen	
(för/emot/nedlagda röster)	162/1/1

1. **Slutsatser och rekommendationer**

1.1 Den 23 juni 2022 blev Ukraina kandidatland till EU. När Ukraina går med i EU kommer landet att vara EU:s största eller näst största medlemsstat sett till yta. Inom Ukrainas stora territorium ryms många olika ekosystem; enligt sekretariatet för konventionen om biologisk mångfald täcker Ukraina 6 % av Europas yta men hyser 35 % av dess biologiska mångfald.

1.2 De miljöskador som kriget orsakat omfattar förstörelse av ekosystem, luft- och vattenföroreningar samt förorening av åker- och betesmark. Enligt rapporter har 200 000 hektar skog drabbats av bränder sedan kriget bröt ut, 680 000 ton fossila bränslen har brunnit upp och 180 000 kubikmeter jord har förorenats av ammunition. Kriget har förstört skyddade områden och vattenreningsverk. Över 100 skogsbränder har utlösts av konflikten, vilket har frigjort 33 miljoner ton koldioxid.

1.3 Rysslands agerande förefaller utgöra ekocid, baserat på en definition som föreslagits av juridiska experter och som offentliggjordes i juni 2021. Europeiska ekonomiska och sociala kommittén (EESK) har uppmanat till att kodifiera ”ekocid”, enligt definitionen av den oberoende expertpanelen för den rättsliga definitionen av ekocid, som ett brott enligt EU-rätten. Erkännandet av brottet ekocid i EU:s reviderade miljöbrottsdirektiv kommer att leda till utveckling av lagstiftningen utanför EU, särskilt i Internationella brottmålsdomstolen, vilket kan bidra till att ålägga Ryssland ett visst mått av ansvarsskyldighet som återspeglar de miljömässiga och ekologiska skador som orsakats.

EESK:s ståndpunkt:

1.4 Kommittén framhåller det akuta behovet av att förbättra miljöskyddet för de grundläggande rättigheterna i och utanför EU. Situationen har förvärrats av de miljöskador som orsakats av kriget i Ukraina, inbegripet skador på människors fysiska och psykiska hälsa, förstörelse av ekosystem, luft- och vattenföroreningar samt förorening av åker- och betesmark, som direkt hotar jordbruksproduktionen och blottlägger hur sårbar den globala livsmedelstryggheten är.

1.5 EESK fäster uppmärksamheten på de miljömässiga och sociala konsekvenserna av Rysslands invasion samt vikten och behovet av stöd för att dokumentera, kartlägga och mäta dessa konsekvenser, eftersträva rättsligt skydd av miljön, säkerställa ansvarsskyldighet samt lägga grunden för en grön och hållbar återhämtning efter kriget och bidra till att bedöma de ekonomiska behoven när medel för den gröna återhämtningen omfördelas.

1.6 Kommissionen och rådet uppmanas att vidta åtgärder för att kartlägga de negativa miljökonsekvenserna av Rysslands olagliga krig mot Ukraina och deras konsekvenser för de mänskliga rättigheterna. Kommissionen och rådet måste stödja det civila samhällets insatser för att dokumentera de miljöskador som Ryssland har orsakat, inbegripet de miljöbrott som landet har begått, samt stödja det civila samhällets roll när det gäller att forma Ukrainas återuppbyggnad.

1.7 EESK betonar att EU måste bidra till att skydda Ukrainas miljö och reparera de miljöskador som kriget orsakat. Kommittén vidhåller att alla återuppbyggnadsinsatser kommer att genomföras i enlighet med internationella ILO-normer och principerna om sociala grundvillkor.

1.8 EESK betonar att människors hälsa och miljökvalitet inte kan skiljas åt – ekosystemens, djurens och människornas hälsa är sammanlänkade – och att EU måste värna denna rätt. Miljöförstöring är den främsta orsaken till ohälsa. Buller leder till exempel till 12 000 dödsfall per år. Sambandet mellan miljöns och människors hälsa är också särskilt tydligt när det gäller livsmedelstrygghet.

1.9 Kommittén uppmanar kommissionen och rådet att stärka metoderna för inspektion av livsmedel och jordbruksprodukter när de förs in på den inre marknaden, med särskild hänsyn till att upptäcka miljöföroreningar som orsakas av kriget i Ukraina, i syfte att säkerställa alla EU-medborgares och vår miljös hälsa.

1.10 Rätten till en hälsosam miljö är avgörande för människors sociala och ekonomiska välbefinnande i Europa och resten av världen. Uppskattningsvis 40 % av arbetstillfällena i världen är beroende av ett sunt klimat och ekosystem. Mot bakgrund av den internationella rättsliga ramen och denna bistra verklighet är det inte förvånande att många EU-rättsakter har antagits för att ge verkan åt EU:s skyldighet att säkerställa respekten för rätten till en hälsosam miljö.

1.11 EESK uppmuntrar alla medlemsstater och EU-institutioner att fördjupa sina insatser för att förbättra de befintliga rättsliga verktygens ändamålsenlighet, eftersom de ofta inte är ändamålsenliga i praktiken. De många exemplen på tvister där man invänder mot medlemsstaternas eller EU:s egna misslyckanden på områden såsom ren luft, klimat, fiske eller vatten visar i vilken utsträckning de offentliga myndigheterna inte säkerställer att denna rätt respekteras.

2. **Allmänna kommentarer**

2.1 *Rätten till en hälsosam miljö mot bakgrund av Rysslands krig i Ukraina och Ukrainas anslutning till EU*

2.1.1 Den 16 mars 2022 uteslöt Europarådets ministerkommitté Ryssland med omedelbar verkan ([1]). Medan EU höll på att förhandla om sin anslutning till den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (*konventionen*) upphörde således Ryssland den 16 september 2022 att vara bundet av den. Detta har dramatiskt minskat omfattningen av skyddet av de mänskliga rättigheterna i Europa. Vid tidpunkten för invasionen, och fram till den 16 september 2022, var dock Ryssland bundet av konventionen, och trots Rysslands fortsatta utträde ur internationella institutioner var och förblir landet föremål för ett brett spektrum av internationella åtaganden. Dessa rör inte bara de mänskliga rättigheterna ([2]) utan även miljön: den internationella ramkonventionen om klimatförändringar ([3]) och konventionen om biologisk mångfald hör till dem som Ryssland har åsidosatt i samband med sin aggression.

2.1.2 Det är mycket viktigt att se till att de mänskliga rättigheterna och miljön skyddas i resten av Europa – inte bara i EU:s 27 medlemsstater, där skyddet av de mänskliga rättigheterna kommer att stärkas genom EU:s anslutning till konventionen, utan även i de återstående 19 medlemsstaterna i Europarådet, däribland Ukraina.

([1]) CM/Del/Dec(2022) 1431/2.3, *Consequences of the aggression of the Russian Federation against Ukraine*.
([2]) Se t.ex. artikel 11.2 b i den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.
([3]) Se t.ex. artikel 3.5: ”Parterna bör samarbeta för att främja ett ömsesidigt stödjande och öppet internationellt ekonomiskt system som kan leda till en hållbar ekonomisk tillväxt och utveckling för alla parter”.

2.1.3 Detta är än viktigare med tanke på att Ukraina den 23 juni 2022 blev kandidatland till EU. När Ukraina går med i EU kommer landet att vara EU:s största eller näst största medlemsstat sett till yta ([4]). Inom Ukrainas stora territorium ryms många olika ekosystem; enligt sekretariatet för konventionen om biologisk mångfald ([5]) täcker Ukraina 6 % av Europas yta men hyser 35 % av dess biologiska mångfald. Dessutom har landets jordbruksmark – som är avgörande för den globala livsmedelsförsörjningen – och dess omfattande infrastruktur för fossila bränslen – som vissa angränsande medlemsstater är särskilt beroende av för energiförsörjningen – båda utsatts för enorma påfrestningar under det senaste året.

2.1.4 Rysslands agerande förefaller utgöra ekocid, baserat på en definition som föreslagits av juridiska experter och som offentliggjordes i juni 2021 ([6]). Sedan 2001 omfattar den ukrainska strafflagen ([7]) ekocid. Parallellt med Europaparlamentets beslut ([8]) har EESK uppmanat till att kodifiera ”ekocid”, enligt definitionen av den oberoende expertpanelen för den rättsliga definitionen av ekocid, som ett brott enligt EU-rätten ([9]). Erkännandet av brottet ekocid i EU:s reviderade miljöbrottsdirektiv kommer att leda till utveckling av lagstiftningen utanför EU, särskilt i Internationella brottmålsdomstolen, vilket kan bidra till att ålägga Ryssland ett visst mått av ansvarsskyldighet som återspeglar de miljömässiga och ekologiska skador som orsakats.

2.1.5 Den 19 januari 2023 antog Europaparlamentet en resolution där man efterlyste inrättandet av en tribunal för aggressionsbrottet mot Ukraina, något som EESK stödde vid sin plenarsession i februari ([10]). I resolutionen hänvisas två gånger till miljöfrågor. För det första erkänns sambandet mellan krig och långsiktiga skador på den naturliga miljön och klimatet. För det andra efterlyses ett internationellt register för att bl.a. dokumentera de utbredda och allvarliga skadorna på den naturliga miljön och klimatet i syfte att bidra till att fastställa framtida skadestånd för de skador som åsamkats. I detta sammanhang är det mycket viktigt att kopplingen mellan miljöskador som ett krigsvapen betonas och stärks och att dessa brott lagförs.

2.1.6 De miljöskador som kriget orsakat omfattar förstörelse av ekosystem, luft- och vattenföroreningar samt förorening av åker- och betesmark. Till exempel riskerar läckorna från två ryska gasledningar i Östersjön att få en aldrig tidigare skådad inverkan på klimatet och andra miljöaspekter ([11]). Sedan kriget bröt ut har 200 000 hektar skog drabbats av bränder, 680 000 ton fossila bränslen har brunnit upp och 180 000 kubikmeter jord har förorenats av ammunition. Kriget har förstört skyddade områden och vattenreningsverk. Faran är än större eftersom Ukraina, med 15 reaktorer, är det land i Europa som har näst mest kärnkraft. Över 100 skogsbränder har utlösts av konflikten, vilket har frigjort 33 miljoner ton koldioxid. De ryska bombningarna förstör den biologiska mångfalden i Ukraina. Ukrainska experter uppskattar de miljöskador som Ryssland orsakat till 24 miljarder euro.

2.1.7 Kriget i Ukraina förorsakar aldrig tidigare skådade och långvariga utmaningar för miljön. Det påverkar också det ukrainska folkets och dess kommande generationers fysiska och psykiska hälsa, integritet och välbefinnande negativt. Dessa effekter är värre för utsatta grupper, och särskild uppmärksamhet måste ägnas åt de psykologiska effekterna av kriget och psykiska hälsoproblem. Kriget orsakar luft-, vatten- och markföroreningar samt buller, som alla kommer att påverka offren för kriget i generationer framöver. Många problem kan anses sträcka sig bortom Ukrainas gränser, och kollektivt föreligger allvarliga risker för folkhälsan. Precis som krigets effekter är det känt att miljöförstöringens psykiska och fysiska hälsoeffekter, särskilt effekterna av luft-, mark- och vattenföroreningar, sträcker sig över flera generationer. Det är inte bara de barn som i dag lever i eller har flytt från Ukraina som kommer att behöva leva med konsekvenserna, utan även kommande generationer kommer att påverkas.

2.1.8 Detta gör de ukrainska ungdomsrörelsernas och ungdomsorganisationerna ansträngningar för att se till att deras generation kan göra sin röst hörd särskilt slående. Det är viktigt att deras röster och åsikter beaktas i återuppbyggnadsinsatserna.

([4]) Ingen medlemsstat är större. Bland de nuvarande kandidatländerna är endast Turkiet större.
([5]) Konventionen om biologisk mångfald: ”National Biodiversity Strategy and Action Plan”.
([6]) Olagliga eller uppsåtliga handlingar som begås med vetskap om att det finns en betydande sannolikhet för allvarliga och antingen omfattande eller långsiktiga skador på miljön till följd av dessa handlingar, Stop Ecocide Foundation.
([7]) Ukrainas strafflag.
([8]) Beslut av den 29 mars 2023.
([9]) EESK:s yttrande om att förbättra miljöskyddet genom straffrättsliga bestämmelser (EUT C 290, 29.7.2022, s. 143).
([10]) Resolution av Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om Ukraina: Ett år efter den ryska invasionen – det europeiska civila samhällets perspektiv (EUT C 146, 27.4.2023, s. 1).
([11]) ”Nord Stream: Russian gas pipe leaks could have an ’unprecedented’ environmental impact” | Euronews.

2.1.9 Skadorna på vårt gemensamma ekosystem, såsom markförstöring, hotar direkt den framtida jordbruksproduktionen och avslöjar hur sårbar den globala livsmedelstryggheten är. I synnerhet ger råvarumarknadens nuvarande struktur inte de resultat som krävs för ”den hållbara ekonomi vi behöver” och för de mål kopplade till hållbar utveckling, klimatambitioner och rättvis omställning som fastställs i FN:s Agenda 2030 och den europeiska gröna given – utan motarbetar dem snarare aktivt ([12]).

2.1.10 Det civila samhället spelade en nyckelroll i försvaret av miljön i Ukraina före kriget. Kriget har drastiskt påverkat det civila samhällets förmåga att bedriva sin verksamhet. Många miljöförsvarare har tvingats fly, eller deltar i krigsinsatserna. De som fortfarande kan arbeta har riktat uppmärksamheten mot att dokumentera konsekvenserna för miljön av Rysslands anfallskrig ([13]). Deras insatser kommer att vara avgörande för att återuppbygga Ukrainas miljö och se till att Ukraina antar EU:s miljölagstiftning så att landet kan ansluta sig till EU.

2.1.11 Miljöskydd och miljöns inverkan på det dagliga livet och hälsan fortsätter att vara viktiga för ukrainarna. Enligt en offentlig undersökning anser dessutom 95,2 % av de svarande att återställande av naturen kommer att vara viktigt i återuppbyggnaden av Ukraina efter kriget ([14]).

2.1.12 Med tillräckligt internationellt stöd skulle Rysslands förstörelse av Ukrainas tunga industriinfrastruktur kunna omvandlas till en möjlighet för Ukraina att utnyttja sin sol- och vindpotential och återuppbygga bättre och grönare med alternativa elkällor, vilket skulle gynna landets medborgare och dem som bor utanför landets gränser och avsevärt stärka Ukrainas ställning i förhandlingarna om anslutning till EU.

2.1.13 Situationen är för närvarande fortfarande instabil. Det råder stor osäkerhet om framtiden. Utöver den dramatiska mänskliga och humanitära katastrofen kommer det att uppstå frågor om de slutliga kostnaderna för Ukrainas återuppbyggnad och i vilken utsträckning Ryssland kan hållas ansvarigt för att bära dem. EU har en viktig roll att spela. I sin resolution ”Kriget i Ukraina och dess ekonomiska, sociala och miljömässiga konsekvenser” ([15]) betonade EESK, utöver konsekvenserna för människorna, att miljökonsekvenserna av kriget till följd av bombningar, olje- och gasläckor och incidenter i kemiska fabriker och kärnkraftverk är ytterst oroande för ukrainarna, EU och övriga världen. Dessa miljökonsekvenser kommer oundvikligen att få långvariga följder för människors hälsa och ekosystemen. Krigets miljöpåverkan utgör ett verkligt hot mot befolkningen: FN-experter varnar för att det kan ta åratal att sanera föroreningarna, som ökar risken för cancer, luftvägssjukdomar och utvecklingsförseningar hos barn ([16]). Den reproduktiva hälsan utgör ett annat orosmoln. EESK betonade att EU måste bidra till att skydda Ukrainas miljö och reparera de miljöskador som kriget orsakat. Kommittén vidhåller att alla återuppbyggnadsinsatser kommer att genomföras i enlighet med internationella ILO-normer och principerna om sociala grundvillkor. EESK har föreslagit att EU ska svara genom program såsom rescEU och Life, i samordning med nationella, regionala och lokala mekanismer och i samarbete med den privata sektorn och icke-statliga organisationer.

2.1.14 Medan kriget fortfarande pågår är gränsöverskridande samarbete mellan organisationer i det civila samhället, regeringar och internationella organisationer viktigt för att kartlägga och övervaka miljöskador av gränsöverskridande karaktär i syfte att bedöma omfattningen av skadorna och de ekonomiska behoven, få igång investeringar och omfördela resurser för Ukrainas hållbara och sociala återuppbyggnad. När det gäller kartläggning har EEA stött insatser för att förbättra kapaciteten att samla in information som ger en bild av miljöns tillstånd före kriget, vilka skulle kunna användas som utgångspunkt i övervakningsprocesserna ([17]).

2.1.15 Kommissionen och rådet måste stödja det civila samhällets insatser för att dokumentera de miljöskador som Ryssland har orsakat, inbegripet de miljöbrott som landet har begått. EU måste också se till att dess insatser för att stödja återuppbyggnaden av Ukraina förebygger och mildrar krigets svåra ekologiska och miljömässiga konsekvenser i syfte att ge verkan åt de mänskliga rättigheterna.

([12]) EESK:s yttrande ”Livsmedelspriskrisen: spekulationens inverkan samt konkreta förslag till åtgärder i efterdyningarna av kriget i Ukraina” (EUT C 100, 16.3.2023, s. 51).

([13]) Se t.ex. EcoActions arbete: ”Crimes against the environment after one month of Russia’s war against Ukraine” – Ecoaction.

([14]) ”How does the war change Ukrainians: public opinion poll about the war, the environment, post-war reconstruction and EU accession”, Resource and Analysis Centre ”Society and Environment”, 2023.

([15]) EUT C 290, 29.7.2022, s. 1.

([16]) OECD, juli 2022, ”Environmental impacts of the war in Ukraine and prospects for a green reconstruction” (oecd.org).

([17]) Europeiska grannskapsinstrumentet – det gemensamma miljöinformationssystemet (Seis).

2.1.16 EU:s insatser måste också säkerställa att Ukrainas ekonomi och EU:s ekonomi inte längre är beroende av fossila bränslen och att återuppbyggnadsarbetet rör sig bort från infrastruktur för fossila bränslen. EU:s insatser måste också säkerställa att Ukraina kan spela sin roll i det globala livsmedelssystemet och – inför Ukrainas anslutning till EU – ge EU möjlighet att fullgöra sina åtaganden enligt Parisavtalet och Kunming-Montrealavtalet. EU bör också se till att dess sanktionsprogram har en positiv inverkan på miljön. Icke-statliga organisationer har till exempel efterlyst sanktioner som inte bara skulle hämma Rysslands förmåga att fortsätta sitt olagliga krig utan även dess förmåga att dra nytta av olagligt, oreglerat och orapporterat fiske ([18]).

2.2 **EU:s rättsliga skyldighet att skydda rätten till en hälsosam miljö**

2.2.1 Den 28 juli 2022 antog FN:s generalförsamling en banbrytande resolution där man erkänner rätten till en ren, hälsosam och hållbar miljö som en mänsklig rättighet ([19]) och där nationer, internationella organisationer, företag och alla andra berörda parter uppmanas att öka sina ansträngningar för att säkerställa en ren, hälsosam och hållbar miljö för alla. De 27 EU-medlemsstaterna röstade för resolutionen, tillsammans med en överväldigande majoritet av alla andra länder. I linje med EESK:s informationsrapport ”Miljöskydd som en förutsättning för respekt för de grundläggande rättigheterna” ([20]) från 2021 konstateras i FN-resolutionen att miljöförstöring, klimatförändringar, förlust av biologisk mångfald, ökenspridning och ohållbar utveckling utgör några av de mest akuta och allvarliga hoten mot nuvarande och kommande generationers förmåga att faktiskt åtnjuta alla mänskliga rättigheter. I resolutionen uppmanas bland annat internationella organisationer såsom EU att öka det internationella samarbetet, stärka kapacitetsuppbyggnaden och fortsätta att utbyta god praxis i syfte att stärka insatserna för att säkerställa en ren, hälsosam och hållbar miljö för alla.

2.2.2 Rätten till en hälsosam miljö innebär att den grundläggande kopplingen mellan miljö och människors hälsa erkänns. Människors hälsa och miljöns kvalitet kan inte skiljas åt – ekosystemens, djurens och människornas hälsa är sammanlänkade – och EU måste värna denna rätt. Miljöförstöring är den främsta orsaken till ohälsa. Under 2019 hänfördes till exempel 307 000 förtida dödsfall till fina partiklar, 40 400 till kvävedioxid och 16 800 till akut exponering för ozon ([21]). Problemet sträcker sig naturligtvis längre än till luftkvaliteten. Buller leder till exempel till 12 000 dödsfall per år ([22]). Sambandet mellan miljöns och människors hälsa är också särskilt tydligt när det gäller livsmedelstrygghet.

2.2.3 EU:s rättsordning ligger i framkant globalt när det gäller erkännandet, på överstatlig nivå, av rätten till en hälsosam miljö. Fördragsbestämmelser (artikel 37 i stadgan om de grundläggande rättigheterna och artikel 11 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt) kompletteras av ett antal andra bestämmelser, särskilt artiklarna 3.3 och artikel 21.2 i fördraget om Europeiska unionen, artikel 191 i EUF-fördraget ([23]) och flera andra bestämmelser i stadgan ([24]), som tillsammans innebär ett erkännande av rätten till en ren, hälsosam och hållbar miljö. Enligt artikel 51.1 i stadgan omfattas unionens institutioner alltid av denna skyldighet, och medlemsstaterna omfattas av den när de tillämpar unionsrätten ([25]). Europaparlamentet har efterlyst att ”rätten till en sund miljö bör erkännas i stadgan” och att EU ”bör leda initiativet för att erkänna liknande rättighet på internationell nivå” ([26]).

2.2.4 Enligt artikel 52.3 i stadgan om de grundläggande rättigheterna är EU också skyldigt att respektera bestämmelserna i konventionen när bestämmelserna i stadgan motsvarar bestämmelserna i konventionen. I synnerhet genom rätten till respekt för privatlivet, familjelivet och hemmet (artikel 7 i stadgan, artikel 8 i konventionen) kan man hävda att Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna redan har erkänt rätten till en säker och hälsosam miljö ([27]). Detta innebär inte bara negativa skyldigheter (skyldigheten att inte inskränka rätten till en hälsosam miljö), utan även

([18]) Agence Europe, Europe Daily Bulletin nr 13014, ”Thirteen NGOs call for inclusion of Russian fishing vessels in upcoming EU sanctions against Putin’s regime”, 6 september 2022.
([19]) Resolution (A/76/L.75) – FN:s digitala bibliotek.
([20]) EESK:s informationsrapport ”Miljöskydd som en förutsättning för respekt för de grundläggande rättigheterna”.
([21]) Europeiska miljöbyrån, ”Air Quality in Europe 2021: Health impacts of air pollution in Europe”, 15 november 2021.
([22]) Europeiska miljöbyrån, ”Health risks caused by environmental noise in Europe”, 14 december 2020.
([23]) I denna artikel fastställs målen för EU:s miljöpolitik.
([24]) Särskilt artikel 2 (rätt till liv), artikel 3 (människans rätt till integritet), artikel 35 (säkerställande av en hög nivå av skydd för människors hälsa vid utformning och genomförande av all unionspolitik och alla unionsåtgärder) samt artikel 38 (konsumentskydd).
([25]) ”Bestämmelserna i denna stadga riktar sig, med beaktande av subsidiaritetsprincipen, till unionens institutioner, organ och byråer samt till medlemsstaterna endast när dessa tillämpar unionsrätten.”
([26]) P9_TA (2021) 0277, ”EU:s strategi för biologisk mångfald för 2030: Ge naturen större plats i våra liv”, punkt 143.
([27]) Irmina Kotiuk, Adam Weiss och Ugo Taddei, i *Journal of Human Rights and the Environment*, vol. 13, specialutgåva, september 2022.

positiva skyldigheter att vidta åtgärder, t.ex. sådana som rör luftkvalitet, för att se till att denna rätt respekteras ([28]). Dessa skyldigheter kommer att bli ännu mer verkställbara när EU ansluter sig till konventionen, såsom krävs enligt artikel 6.2 i fördraget om Europeiska unionen. I linje med Europaparlamentet har Europarådets parlamentariska församling efterlyst ett protokoll till konventionen där rätten till en säker, ren, hälsosam och hållbar miljö uttryckligen erkänns ([29]). Detta skulle skapa en verkställbar rättighet i de 27 EU-medlemsstaterna och de 19 tredjeländer som också är medlemmar i Europarådet.

2.2.5 Det är också allmänt erkänt att EU har ett mycket stort inflytande på den globala miljölagstiftningen. Olika EU-rättsliga områden som påverkar rätten till en hälsosam miljö – särskilt bestämmelserna om giftiga ämnen i Reach-förordningen ([30]) – är skolexempel på ”Brysseleffekten” ([31]), genom vilken EU:s regler blir globala standarder.

2.2.6 Rätten till en hälsosam miljö är avgörande för människors sociala och ekonomiska välbefinnande i Europa och resten av världen. Uppskattningsvis 40 % av arbetstillfällena i världen är beroende av ett sunt klimat och ekosystem ([32]). Mot bakgrund av den internationella rättsliga ramen och denna bistra verklighet är det inte förvånande att många EU-rättsakter har antagits för att ge verkan åt EU:s skyldighet att säkerställa respekten för rätten till en hälsosam miljö. EU:s regler om luftkvalitet (Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/50/EG ([33])) är ett tydligt exempel. Generaladvokat Juliane Kokott konstaterade följande: ”Bestämmelserna om luftkvaliteten preciserar följaktligen unionens skyddsuppgifter som följer av den grundläggande rätten till liv enligt artikel 2.1 i stadgan liksom den höga nivå för miljöskydd som föreskrivs enligt artikel 3.3 FEU, artikel 37 i stadgan och artikel 191.2 FEUF.” ([34]) För bästa möjliga skydd av människors hälsa rekommenderar EESK att EU:s luftkvalitetsnormer till fullo anpassas till Världshälsoorganisationens uppdaterade globala luftkvalitetsriktlinjer senast 2030.

2.2.7 I EU:s miljöhandlingsprogram – som krävs enligt artikel 192.3 i EUF-fördraget – erkänns i allt högre grad en hälsosam miljö som en rättighet. I det åttonde miljöhandlingsprogrammet konstateras uttryckligen att ”[f]ramsteg mot erkännandet av rätten till en ren, sund och hållbar miljö, i enlighet med Förenta Nationernas människorättsråds resolution 48/13, är ett nödvändigt villkor för att uppnå de prioriterade målen i det åttonde miljöhandlingsprogrammet” ([35]).

2.2.8 Vad som ofta saknas är dock ändamålsenlighet i praktiken ([36]), och EESK uppmuntrar alla medlemsstater och EU-institutioner att fördjupa insatserna för att förbättra de befintliga rättsliga verktygens ändamålsenlighet. De många exemplen på tvister där man invänder mot medlemsstaternas eller EU:s egna misslyckanden på områden såsom ren luft, klimat, fiske eller vatten visar i vilken utsträckning de offentliga myndigheterna inte säkerställer att denna rätt respekteras.

2.2.9 Mot bakgrund av Rysslands krig i Ukraina och Ukrainas framtida anslutning till EU är det viktigare än någonsin att EU och dess medlemsstater ger verkan åt rätten till en hälsosam miljö. Detta innebär att miljöskyddet måste ges samma prioritet som andra rättsområden, såsom konkurrens eller dataskydd, där EU är en global förebild i både teori och praktik.

([28]) Vad gäller positiva skyldigheter enligt artikel 8 i konventionen (och därmed artikel 7 i stadgan), se t.ex. Fadeyeva mot Ryssland, ansökningsnummer 55723/00, dom av den 9 juni 2005.

([29]) Resolution 2396 (2021), ”Anchoring the right to a healthy environment: need for enhanced action by the Council of Europe”.

([30]) Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 av den 18 december 2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach), inrättande av en europeisk kemikaliemyndighet, ändring av direktiv 1999/45/EG och upphävande av rådets förordning (EEG) nr 793/93 och kommissionens förordning (EG) nr 1488/94 samt rådets direktiv 76/769/EEG och kommissionens direktiv 91/155/EEG, 93/67/EEG, 93/105/EG och 2000/21/EG (EUT L 396, 30.12.2006, s. 1).

([31]) Anu Bradford, *The Brussels Effect: How the European Union Rules the World*, Oxford University Press, 2020.

([32]) ILO: ”World Employment and Social Outlook 2018: Greening with jobs”, 2018.

([33]) Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/50/EG av den 21 maj 2008 om luftkvalitet och renare luft i Europa (EUT L 152, 11.6.2008, s. 1).

([34]) Mål C-723/17, Craeynest mot Brussels Hoofdstedelijk Gewest, punkt 53.

([35]) Europaparlamentets och rådets beslut (EU) 2022/591 av den 6 april 2022 om ett allmänt miljöhandlingsprogram för unionen till 2030 (EUT L 114, 12.4.2022, s. 22).

([36]) EESK:s yttrande ”Genomförandet av EU:s miljölagstiftning på områdena luftkvalitet, vatten och avfall” (EUT C 110, 22.3.2019, s. 33).

2.2.10 På så sätt har EU möjlighet att erkänna den generationsöverskridande karaktären hos rätten till en hälsosam miljö.

2.2.11 Det är inte förvånande att ungdomsrörelserna är särskilt angelägna om miljöskydd. På grund av miljöförstöringens negativa effekter på den reproduktiva hälsan är kommande generationers själva existens hotad. EU bör följa exemplet med de medlemsstater som har inrättat institutioner som syftar till att skydda framtida generationers intressen. En sådan institution på EU-nivå skulle bidra till att säkerställa att framtida generationer åtnjuter de sociala och ekonomiska fördelar som dagens miljöskydd kommer att medföra.

Bryssel den 27 april 2023.

Oliver RÖPKE
Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs ordförande